

ייכתב עווני

"יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם" (במדבר כ"ב)

במדבר רבה יט יא - "יען לא האמנתם בי ..."

"לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ"² - משל למה הדבר דומה? לשתי נשים שלוקות בבית דין. אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית.³ אמרה להם אותה שאכלה פגי שביעית: בבקשה מכס, הודיעו לבריות על מה אני לוקה שלא יאמרו אף אני קלקלתי. הביאו פגי שביעית ותלו עליה והכריזו ואמרו: זו קלקלה ולקתה וזו אכלה פגי שביעית ולקתה. אף כך אמר משה: ריבוני, הרי גזרת עלי למות במדבר עם הדור הזה שהכעיסוך שנאמר: "כמה ימרוהו במדבר ועיבוהו בישימונו" (תהילים עח) ועכשיו יאמרו לדורות שאני כמותם!⁴ ייכתב עלי על מה נענשתי! לפיכך כתוב: "יען לא האמנתם בי."⁵

אור החיים פרק כ פסוק ח

פרשה זו רבו עליה כל מפרשי המקרא ותרתי בה לאור באור החיים⁶ ... וראיתי שנאמרו עשרה דברים בענין בדברי מפרשי התורה ... רש"י ז"ל פירש ששגגת משה היתה כי ה' אמר אליהם: דברו, והוא הכה. ... הרמב"ם פירש כי הקפיד ה' עליו על אשר נתרגז על העדה ... הר"י אלבו בספר העיקרים ישב שהקפדת ה' היתה על שלא נתעוררו משה ואהרון מעצמן להוציא מים והיו מרעידים שזה יורה מיעוט הביטחון ... הנה כל העשרה דרכים אינם מוציאים אותנו ידי חובת האמת ... ואני טוען על השאר ... שההקפדה היתה על שכינה לעצמו המעשה ואמר "נוציא" ...⁷

יומא דף פו עמוד ב

¹ ראה פירוש רש"י לפסוק זה ש"לכן" הוא לשון שבועה. וכן הוא בדברים רבה יא י וכך פירש גם חזקוני.

² המדרש לומד את הפשט בפסוק באופן אחר מרש"י וסיעתו. "לכן לא תביאו" היא הצהרה שאומרת: חטא זה - "יען לא האמנתם בי" - הוא ורק הוא הסיבה שבגללה לא תביאו ולא תבואו לארץ הנכספת (דרשה דומה נראה בהמשך על הפסוק "כאשר מריתם את פ"י). קריאה זו היא הבסיס לכל המדרש כפי שנראה. וכבר הראינו פעמים רבות שהמדרש מגלה גם פנים חשובות בפשט הפסוקים ויש בו לעתים מרכיב פרשנופשוני חשוב של "הבנת הנקרא". דרש ופשט אינם בהכרח שיטות מנוגדות.

³ קלקלה - זנתה. ולענין פגי שביעית, אמנם מצווה לאכול פירות שביעית. אבל אסור להפסיד פירות שביעית וכיון שאכלה אותם בעודם בוסר כאילו הפסידה והשחיתה אותם. ראה שביעית פרק ד משנה ז וכן פרק ב משנה ה. וראה שטיינזלץ יומא פב ע"ב.

⁴ משה מבקש להפריד בינו ובין דור המדבר. "במבחן התוצאה" שניהם שווים, שהרי שניהם לא זכו להיכנס לארץ. אבל דווקא משום כך חשוב ההראות שבמהות החטא יש הבדל. דור המדבר שחטא בחטא המרגלים, הוא האשה שקלקלה. משה שחטא בחטא מי מריבה, הוא האשה שאכלה פגי שביעית. בעיני משה (בעיני הדרשן) חטא המרגלים שהוא "בכיה לדורות" חמור מחטא אי האמנה של מי מריבה. האמנם? בהשוואה עם חטא אחר, חטא המתאוננים, נראה שדווקא חטא מי מריבה חמור יותר משום שהיה בפומבי. ראה במדבר רבה יט י: "יען לא האמנתם בי - וכי לא אמר משה דבר קשה מזה שאמר: "הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם", אף שם אין אמנה והיא גדולה מזו, מפני מה לא גזר עליו שם? למה הדבר דומה? למלך שהיה לו אוהב והיה מגיס בינו לבין המלך בדברים קשים ולא הקפיד המלך עליו. לימים עמד והגיס במעמד הלגינות, גזר עליו מיתה. אף כך אמר לו הקב"ה למשה: הראשונה שעשית - ביני לבינך. עכשיו - כנגד הרבים, אי אפשר! שנאמר "להקדישני לעיני בני ישראל". עניין הפומביות של חטא משה חשוב גם להמשך הוויכוח בין שיטת משה לשיטת דוד, ייכתב או אל ייכתב עווני.

⁵ יש כאן אירוניה ברורה של המקרא על משה: "יען לא האמנתם בי" כנגד "והם לא יאמינו בי" שבתחילת שליחותו של משה בפרשת שמות (פרק ד פסוק א). יש כאן סגירת מעגל קשה וכואבת. האם גם לזה התכוון משה באומר: "ייכתב עלי על מה נענשתי"? אפשר שכן. הכל בא, יאמר משה, מהשליחות ומהתפקיד הציבורי שכלל לא רציתי אותו. הרי כידוע התנגדתי לכל השליחות ולא רציתי בה עד שהקב"ה כעס עלי ולמעשה כפה אותה עלי (ראה פרק ד בשמות ובפרט פסוק יד). באופן זה אפשר לשלב כאן גם את הפסוק בדברים א' לז: "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שם" שבו לכאורה משה חוזר בו מקבלת האחריות של "ייכתב עווני". (ראה רמב"ן על הפסוק וכן רלב"ג יהושע ד כ). - בגללכם, אומר משה, ובגלל כל השליחות שלא רציתי בה מלכתחילה, חטאתי במי מריבה. ודא עקא, את החטא הזה אני מבקש לפרסם. אלה פגי השביעית שלי (על פג - בוסר - בהקשר עם דיבור, ראה בראשית רבה מט ט: "אברהם אמר בישולה, איוב אמר פגה").

⁶ שים לב לביטויים המליציים והשנונים שבמשפט פתיחה זה.

⁷ "ייכתב על מה נענשתי" - בקש משה. אלא שדווקא בחטא מי מריבה אין הדברים פשוטים כל כך. לא רק פרשני המקרא הרבו לדון בחטאו של משה, גם המקרא עצמו שנה ושילש וריבע חטא זה וכל פעם בלשון אחרת. כאן "לא האמנתם בי". ובהמשך פרשתנו במיתת אהרון: "על אשר מריתם את פי" (במדבר כ כד) ובפרשת פנחס כאשר משה מצטווה להתכונן למיתתו: "כאשר מריתם פי" (במדבר כז יד) וחמור מכולם בסוף פרשת האזינו: "על אשר מעלתם בי ... על אשר לא קדשתם" (דברים לב נא). וסיכם זאת המדרש בילקוט שמעוני בפרשתנו (רמז תשסד): "ארבע חטאות כתובין כאן, לא האמנתם, לא קדשתם, מעלתם, מריתם". משמע, החטא לא נגמר ב"לא האמנתם". יש גם מעילה ומריה. ראה דברינו **יען לא האמנתם בי** בפרשה זו. תיאור החטא בריבוי לשונות ומקומות, והפירושים הרבים שנאמרו עליו, מכהים לכאורה את בקשתו הפשוטה של משה: "ייכתב עלי על מה נענשתי". ובסוף גם יש לנו "מריתם" של משה מול "כמה ימרו" של בני ישראל (ראה המדרש הראשון). שניהם המרו ומשה אינו שונה מדור המדבר. דיון סבוך זה בחטאו של משה אכן מעורר שאלות חמורות לגבי בקשתו של משה "ייכתב סורחני" (האם הפרשנים היו מודעים למדרש?), אבל מאידך הוא מעצים את תוקפה המוסרי. כך או כך או גם כך - "ייכתב עווני". ואולי זה עצמו משה אומר לכל הפרשנים והדרשנים: ייכתב, יתפרש ויידרש סורחני במי מריבה, על ידכם, ככל שתמצאו. אין לי מה להסתיר.

אמר רב יהודה: רב רמי⁸, כתיב: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים לב א) וכתוב: "מכסה פשעיו לא יצליח" (משלי כג יג)! לא קשיא: הא בחטא מפורסם, הא - בחטא שאינו מפורסם.⁹ רב זוטרא בר טוביה אמר רב נחמן: כאן - בעבירות שבין אדם לחברו, כאן - בעבירות שבין אדם למקום.¹⁰

וצריך לפרוט את החטא .....דברי רבי יהודה בן בבא. רבי עקיבא אומר: אשרי נשוי פשע כסוי חטאה....

שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל, משה ודוד. משה אמר: יכתב סורחני, שנאמר: "יען לא האמנתם בי להקדישני". דוד אמר: אל יכתב סורחני, שנאמר: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה". משל דמשה ודוד למה הדבר דומה? לשתי נשים שלקו בבית דין, אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית. אמרה להן אותה שאכלה פגי שביעית: בבקשה מכס, הודיעו על מה היא לוקה,¹¹ שלא יאמרו על מה שזו לוקה זו לוקה. הביאו פגי שביעית ותלו בצווארה, והיו מכריזין לפניו ואומרים: על עסקי שביעית היא לוקה.¹²

ספרי במדבר פסקא קלז

שני פרנסים עמדו לישראל אחד אמר אל יכתב סורחני ואחד אומר יכתב סורחני. דוד אמר אל יכתב סורחני ... משה אמר יכתב סורחני ... משל למה הדבר דומה לשתי נשים וכו'¹³

ר' אלעזר המודעי אומר: בוא וראה כמה צדיקים חביבים לפני הקב"ה. שבכל מקום שמזכיר מיתתם שם מזכיר סורחונם. וכל כך למה? כדי שלא יהיה להם פתחון פה לבאי עולם לומר: מעשים מקולקלים היו בהם בסתר לפיכך מתו. כך, בארבעה מקומות מזכיר מיתתן של בני אהרן ובכל מקום שהוא מזכיר מיתתן שם מזכיר סורחונם. להודיעך, שלא היתה בהם אלא זו בלבד.¹⁴

בראשית רבה פרשה פז סימן ו

מטרונה שאלה את ר' יוסי, אמרה לו: אפשר יוסף בן שבע עשרה שנה היה עומד בכל חומו והיה עושה הדבר הזה? הוציא לפניו ספר בראשית והתחיל קורא לפניו מעשה ראובן ובלחה, מעשה יהודה ותמר. אמר לה: מה

⁸ רב משליך מפסוק אחד לשני. מציג סתירה, לכאורה, בין שני פסוקים.

⁹ ראה מפרשי הגמרא רש"י ושטיינזלץ שם. חטא מפורסם הוא חטא שכבר נודע ברבים ואז מוטב לאדם שיודה עליו בפומבי. חטא שאינו מפורסם, מוטב שיתודה בינו לבין עצמו ולא יעשה פומבי לחטאיו.

¹⁰ הנושא אם לפרסם חטא או לא נדון בגמרא לאור שני פסוקים סותרים שיש לנו בכתובים: פסוק בתהלים ממנו משמע שלא טוב לפרסם חטאים ופסוק במשלי ממנו משמע שטוב לפרסם ומי שמנסה להסתיר, לא יצליח. וברמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ה סוכמו הדברים להלכה: "ושבח גדול לשב שיתודה ברבים ויודיע פשעיו .... וכל המתגאה ואינו מודיע אלא מכסה פשעיו אין תשובתו גמורה ... שנאמר מכסה פשעיו לא יצליח. במה דברים אמורים, בעבירות שבין אדם לחברו אבל בעבירות שבין אדם למקום אינו צריך לפרסם עצמו ועזות פנים היא לו אם גילם, אלא שב לפני האל ברוך הוא ופורט חטאיו לפניו ... וטובה היא לו שלא נתגלה עונו שנאמר: אשרי נשוי פשע כסוי חטאה". ולכאורה, חטא מי מריבה הוא בין אדם למקום ולא היה סיבה למשה להצהיר "ייכתב עונו". (המקרה היחיד שמפרסמים חטא שבין אדם למקום הוא "החנפים". ראה בגמרא ביומא שם וראה גם רמב"ם הלכות דעות ו ח). או שמא כבר נתפרסם החטא שהרי כל ישראל נכחו שם ולכן מוטב שייכתב לדורות בצורה ברורה. על נושא זה של גילוי החטא או כיסויו נרחיב בע"ה בפעם אחרת (ביום הכיפורים), מה שחשוב לנו כאן הוא להציג את שיטת משה.

¹¹ על מה אני לוקה, דיבור בגוף שלישי של המדבר על עצמו.

¹² מהדיון ההלכתי מגיעה הגמרא למשל של שתי הנשים. יש כאן, לכאורה, חזרה על המשל שכבר ראינו במדרש במדבר רבה בו פתחנו (לא ברור מי קדם למי ואפשר בהחלט שהגמרא ביומא קדמה למדרש במדבר רבה), אבל בהארה שונה בתכלית. במדרש במדבר רבה הנמשל של האשה שקלקלה הוא דוד המדבר ושל האשה שאכלה פגי שביעית - משה. מה הנמשל כאן? האשה שקלקלה זה דוד שחטא באשת איש ... האם הדרשן אכן התכוון למשל כפול ודו-צדדי? משה - האשה שאכלה פגי שביעית, דוד - האשה שקלקלה, או שהוא מתייחס רק לצד של משה? "משל דמשה ודוד" אומר המדרש. אם אכן כך, אזי במסווה של "אל יכתב סורחני", נכתב סורחונם של דוד באופן הבוטה ביותר. הוא גם האשה שקלקלה וגם מנסה להסתיר קלקול זה. אם למישהו יש קריאה שונה של מדרש זה, אנא יאיר את עינינו ותבוא עליו ברכה.

¹³ חלק זה של מדרש ספרי (בפרשת פנחס על הפסוק "כאשר מריתם פ") הוא מקבילה מדויקת של הגמרא ביומא הנ"ל.

¹⁴ הנוסף החדש שמוסיף מדרש ספרי למה שראינו עד כאן, הוא שהתורה והמקרא כולו אינם מכסים על חטאים, בפרט של האישים המפורסמים והצדיקים, לטובתם ולטובת הכלל. בזכות משה שאמר "ייכתב סורחני" זכו גם בני אהרון, נדב ואביהוא ויזכה כל אדם שירצה להיות צדיק אמיתי, שהרי "כי אדם אין צדיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחְטָא" (קהלת ז כ). צדיק אמיתי הוא בארץ ולא בשמים. ומשום שהוא בארץ הוא גם חוטא לפעמים. ומה יעשה כשיחטא? יתודה, גם בפומבי אם צריך ולא יכסה על פשעיו. ראה מדרש תהלים (בובר) מזמור טז על הפסוקים הפותחים את הפרק: "מִכְתָּם לְדָוִד שְׁמֵרָנִי אֵל כִּי חֲסִיתִי בְךָ: אֲמַרְתָּ לֵה' אֲדֹנָי אֲתָה טוֹבְתִי בְּלַעַלְיָן - אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקַּב"ה: רִיבוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵייתִי מֶלֶךְ הַמַּלְכֹתֶיךָ עָלַי. אָמַר לוֹ הַקַּב"ה: אֵינִי מַחֲזִיק לְךָ טוֹבָה, טוֹבְתִי בְּלַעַלְיָן. וְלִמִּי הִיא טוֹבְתִי? לְקְדוּשִׁים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ הַמָּה, שְׁאִין הַקַּב"ה קוֹרֵא לְצַדִּיק קְדוֹשׁ עַד שִׁנְתָן בְּאֶרֶץ. לִמָּה? שִׁינַר הָרַע מֵיֵצֵר לוֹ, וְאִין מֵאֲמִין בּוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה עַד יוֹם מוֹתוֹ, וְכֵן אָמַר שְׁלֵמָה כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחְטָא (קהלת ז כ), לְפִיכָךְ אֵינוֹ קוֹרֵא קְדוֹשׁ עַד שִׁנְתָן בְּאֶרֶץ, לְכָךְ נֵאמַר לְקְדוּשִׁים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ, וְאִפִּילוֹ אֲבוֹת הָעוֹלָם לֹא נִקְרְאוּ קְדוּשִׁים עַד שִׁנְתָנוּ בְּאֶרֶץ". דוד מדגיש את מלכותו ולכן לא מוכן להודות בחטאו. משה, לעומתו, שעלה למרות ושהה במחיצת עליון, רואה עצמו כצדיק בארץ.

אם אלו שהם גדולים וברשות אביהן לא כיסה עליהם הכתוב, זה שהוא קטן וברשות עצמו על אחת כמה וכמה.¹⁵

ספרי דברים פסקא כו

שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל משה ודוד מלך ישראל. משה אמר לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, עבירה שעברתי יכתב אחרי. שלא יהיו הבריות אומרים דומה שזיין משה בתורה או שאמר דבר שלא נצטווה. משל למלך שגזר ואמר כל מי שאוכל פגי שביעית וכו'...¹⁶

כך אמר משה לפני המקום: עבירה שעברתי, יכתב אחרי. אמר לו הקב"ה: הריני כותבה שלא היתה אלא על המים שנאמר: "כאשר מריתם פי" (במדבר כז יד).¹⁷

סנהדרין דף קז עמוד א

אמר דוד לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, "שגיאות מי יבין" (תהלים י"ט יב). אמר לו: שביקי לך¹⁸. - "ומנסתרות נקני" - שביקי לך. - "גם מזדים חשוך עבדך" - שביקי לך. - "אל ימשלו בי אז איתם", דלא לישתעו בי רבנן¹⁹ - שביקי לך. "ונקיתי מפשע רב", שלא יכתב סרחוני. - אמר לו: אי אפשר. ומה יו"ד שנטלתי משרי עומד וצווה כמה שנים, עד שבא יהושע והוספתי לו, שנאמר: "ויקרא משה להושע בן נון יהושע" (במדבר יג טז), כל הפרשה כולה על אחת כמה וכמה.²⁰

במדבר רבה פרשה יט סימן יג

אמר לו הקב"ה למשה: באיזה פנים אתה מבקש לכנס לארץ? משל לרועה שיצא לרעות צאנו של מלך ונשבית הצאן. ביקש הרועה לכנס לפלטרין של מלך. אמר לו המלך: אם אתה נכנס עכשיו, מה יאמרו הבריות? שאתה השבית הצאן! אף כאן אמר לו הקב"ה למשה: שבחך הוא שהוצאת ששים ריבוא וקברתם במדבר ואתה מכניס דור אחר? עכשיו יאמרו: אין לדור המדבר חלק לעולם הבא! אלא, תהא בצדס ותבוא עמהם שנאמר: "... ויתא ראשי עם. צדקת ה' עשה..." לכך כתיב לא תביא את הקהל הזה אלא שיצא עמך.²¹

שבת שלום מחלקי המים

¹⁵ שרשי שיטת משה נעוצים בספר בראשית שכל כולו "מעשה אבות סימן לבנים". ראה דברינו [נטלתי ספר בראשית וקראתי בו](#) בפרשת וישב וכן דברינו [מעשה אבות סימן לבנים](#) בפרשת חיי שרה.

¹⁶ המשך המדרש על המשל על שתי הנשים דומה לנוסח שכבר ראינו ביומא ובספרי במדבר לעיל, להוציא שינויים קלים. ראה במדרש שם. שים לב גם ללשון "עבירה שעברתי" בפיסקה הבאה שהוא מעין וידוי.

¹⁷ ראה מקבילות למדרש זה בויקרא רבה לא ד, דברים רבה ב ו, ספרי זוטא כז ועוד. מדרשים אלה הולכים "צעד נוסף". לא רק דיון הלכתי מתי לגלות את החטא ומתי לא (הגמרא ביומא) ולא רק הדגשת הצדיקים והאבות כדמויות מוסריות (ספרי במדבר), אלא גם אחריות המנהיג, הפרנס. בפרט פרנס כמשה שהנחיל את התורה לעם ישראל ומשמש בית אב לכל המנהיגים והנביאים שבאו אחריו: "שלא יהיו הבריות אומרים דומה שזיין משה בתורה או אמר דבר שלא נצטווה". אין זה חטא פרטי שניתן לדון אותו בגדרי "בין אדם למקום". הציבור מעורב כאן. כל סמכותו ותורתו של משה עומדת כאן במבחן.

¹⁸ מחול לך, ויתרתי לך. ראה תפילת כל נדרי: "שביקין ושביטין בטלים ומבוטלים וכו'". התרגום המדויק של שבק: עזב.
¹⁹ שלא ידונו חכמים בעוונתי בבית המדרש. ואמנם אמרו: "כל האומר דוד חטא איננו אלא טועה" (שבת נו ע"א). ואף על פי כן גם המקרא וגם חז"ל לא חסו על דוד ודנו בחטאו באריכות (סנהדרין שם, יומא כב ועוד), כולל בקשתו שלא יכתב עוונתו שממנה הגענו להשוואתו עם האשה שקלקלה שזה, כפי שכבר ציינו, אולי הקטרוג הגדול ביותר על דוד. בסופו של דבר, אי אפשר להסתיר את החטאים. סופם להתגלות ויפה שעה אחת קודם של הודאה וידוי. ראה ספרי ואתחנן פסקא כו: "דוד אמר לפני המקום עבירה שעברתי לא תכתב אחרי. אמר לו המקום: לא שוה לך שיהיו הבריות אומרים בשביל שאהבו מחל לך".

²⁰ ראה המשך הגמרא שם: "ונקיתי מפשע רב", אמר לפניו: ריבוננו של עולם, מחול לי על אותו עון כולו! - אמר: כבר עתיד שלמה בנך לומר בחכמתו: "היחיתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוונה, כן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנגע בה (משלי ו' כז-כט)". וראה גם הפתיח שם: "למה דוד דומה? לסוחר כותי" (שעומד על המקח ומוריד מן המחיר מעט מעט - שטיינזלץ שם). נראה איפוא ששיטת משה היא שנצחה, לפחות באשר למנהיגים ואישי ציבור (להלכה), אין לנו אלא דברי הרמב"ם בהלכות תשובה, הערה 10 לעיל). שים לב לאנלוגיה שעושה הגמרא בין מחיקת היר"ד של שרי לבין אי כתיבת חטאו של דוד. לעתים לא לכתוב דבר מה כמוהו כמחיקה!

²¹ מדרש זה צמוד וסמוך למדרש בו פתחנו (כך לפחות בדפוסים שבידינו, וכן הוא בתנחומא סימן י בפרשתנו). מסמיכות זו נראה שמשה אומר "יכתב על מה נעונשתי" על מנת ליצור חייץ ברור בינו ובין דוד המדבר ולחזור ולבקש להיכנס לארץ ישראל. האם זה מכהה את תוקפה המוסרי של הבקשה "יכתב סרחוני"? לאו דווקא. מכל המדרשים שהבאנו עולה בברור שחז"ל ראו בשיטת משה "יכתב עוונתי" דבר העומד, הלכתי ומוסרית, בפני עצמו. הוא גם נשען על פשט הפסוקים "לכן לא תביאו" ו"כאשר מריתם את פי". ואם משה חוזר ומבקש להיכנס לארץ לאחר שהתוודה על חטאו, אין זאת אלא למעלתו ולמעלת ארץ ישראל. אך שוב, "במבחן התוצאה" לא עלתה לו למשה והוא ודור המדבר נענשו באופן דומה. אם משום שחטאו של משה היה לא פחות חמור ואם בשל הטענה המוסרית הנגדית של הקב"ה: "שבחך הוא שהוצאת ששים ריבוא וקברתם במדבר ואתה מכניס דור אחר?" וכבר הארכנו לדון בנושא זה בדברינו [ען לא האמתם בי](#) בפרשה זו ובדברינו [כי לא תעבור את הירדן הזה](#) בפרשת ואתחנן. ראה שם.